

Égi séták

Nem titok, hogy a csillagászati megfigyelések legjobb helyszínei a ritkán lakott magashegységek. Az amatőrök többsége azonban kisebb-nagyobb településeken él, ahol a fényszennyezés értékei érnek el egyre magasabb csúcspontokat. Az iparosodott országokban egyre kevesebb az olyan észlelőhely, ahol fogalmat alkothatunk hobbink igazi szépségéről. Én abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy egy másik kedvtelésem révén sokszor örülhetek igen jó egyeknek.

A legtisztább éjszakákat 1986 őszén a perui Andokban láttam. Egy expedícióval három hetet töltöttem a Cordillera Blanca hatezer méter magas csúcsai között. Az éjszakák leírhatatlanok voltak. A száraz és ritka levegőben, többszáz kilométerre a tengerparti városoktól rendkívül sötét volt az ég. És persze telis-tele gyönyörű és ismeretlen csillagokkal. Az Orion-köd szinte parázslott a zenitben. Még az itthonról ismert, de ott "fejtetőn" álló csillagképek között is könnyen eltévedtem térkép nélkül. A térkép és távcső hiányának viszont volt egy felbecsülhetetlen előnye. Rácsodálkozhattam az égre, nem ámitva magamat azzal, hogy kiismerhetem. Éjjél után felkeltek a Magellán-felhők, hogy északra vegyék útjukat.

Hegymászás közben egy távcső cipelése ritkán megengedhető luxus. Ezenkívül a napi mászások után az ember esténként rendszerint elcsigázott. Egyszerűen beesik a hálószádba, hogy elragadja a megváltó álmot. Élményeim többsége ezért alkalmi, szabadszemes megfigyelés.

1978 tavaszán a Magas-Tátrában figyeltem fel egy különleges árnyékvetésre. A Nagy-Tarpataki-völgy fenyvesében botorkáltunk lefelé társaimmal az éjszakai sötétben. Lámpánk nem volt. A keskeny és jeges ösvényen lassanként a legfinomabb fényeket is érzékelni tudtuk. Egy tisztáson a fenyők kettős árnyékát pillantottuk meg a havon. Az egyik árnyékot a Jupiter, a másikat a Szaturnusz és a Regulusz együttállása okozta. E megfigyelést annak idején megemlítettem Szentmártoni Bélának, de ő érthető óvatosságból nem közölte.

Magyarország asztroklímája legfeljebb közepesnek mondható, jöllehet csak gyengén iparosodott ország vagyunk. A Kárpát-medence levegője gyakran páráos, szoros, hiába a derült éjszakák aránylag magas száma. Például idén egész januárban szmogos ködtakaró burkolta be az országot. Hetekig a Napot sem lehetett látni. Ám a Kárpátok ezer méternél magasabb hegyei kikandikáltak az ibolyáké égre. Január 27-én a Magas-Tátrában 2000 m magasan éjszakáztam sátor nélkül, a puszta havon. Ezt a kellemetlenséget hívják mászóberkekben bivakolásnak. Lényege: az ember álig alszik, viszont majd' megfagy. Bár épp elég hideg volt, nem amiatt virrasztottam. A Sarkcsillag melletti határfényesség-sorozat minden csillagát láttam, le egészen 7,5 magnitúdóig. Aki meg akarja tudni, hogy ez mennyi csillagot jelent az egész égen, az nézze meg az Atlas Coelit (Meteor Atlaszt). Éppen itt, a Kőpataki Obszervatóriumban állították össze a legjobb szabadszemes határmagnitúdók alapján.

Az Androméda-köd, noha már jócskán lefelé ballagott, több teliholdnyi területen fényeskedett. Elfeledkezve róla, többször értetlenül felkaptam rá a fejem. A Tejút finomszerkezetéről könnyen lehetett volna rajzolni egy térképet. Először vettem észre a főáramától távoleső kis foszlányait a

Cassiopeiában és a Cepheusban. Megfigyeltem a Jupiter eltűnését egy 3 km-re levő hegygerinc mögött. Halvány fénypont követte. Valamelyik holdja lehetett, vagy csak a fényes bolygó utóhatása a retinán? A kísérletet sikerült megismételni: egyszerűen felültem a hálósákban, és pillanatokra ismét "fölkelt" a Jupiter. Kivételesen egy 7x50-es monokulár is volt nálam, de szinte azonnal ráfagyott a pára a mínusz húsz körüli hidegben.

A következő éjszaka mászótársaimmal a Jávor-csúcs északi sziklafalán egy hópárkányon bivakoltunk. Ez elég egzotikusan hangozhat, de valójában a hópárkány olyan kedélyes volt barátságosan környezetében, mint egy külföldre szakadt nagybácsi. A szél se fújt, és az éjszaka első óráit hóolvasztással és főzőcskézéssel töltöttük. Végre kitapasztaltam a látcső kezelésének módját. Öt perc észlelés, majd negyedórát a hálósákban, a hasamál olvasztottam ki a jéggé hűlt műszert. A Messier-jegyzék jórészét láttam szabad szemmel, pl.: M36, M37, M38, M67... Köztük az északi égbolt három galaxisát. A harmadikat nem biztos, hogy mindenki kitalálja. A túra után fedeztem fel azt a Sky-t, amelyben Walter Scott Houston is leírja, hogy a 7^m,0 összfényességű M81 látható szabad szemmel, "különlegesen jó körülmények között".

A 7x50-es monokulárral a nehezebb Messier-objektumok közül a közvetlen látás határán látszott az M108 és az M97. Az Orionban a diffúz ködök nagy gyűjteménye pompázott. Érdekes módon viszont a Plejádok ködösségét nem sikerült észrevennem, valószínűleg a halmaz nagy csillagsűrűsége miatt. A Rosetta-köd szinte feltűnő volt a látómezőben. Lebegni látszó fátylak, amelyek gyengéden körbeszórták az NGC 2244 nyílthalmazt. Talán a legszebb objektum volt, amit valaha is láttam.

Tapasztalataim szerint hegyekbe binokulárt vagy egy RFT-t érdemes kivinni. Egyrészt a súly miatt, másrészt, hogy a nagy látómező és fényerő előnyeit kihasználhassuk. Természetesen a nagyobb nagyítású távcsövek is "megtáltosodnak" itt, de a körülmények romlását a településeken az átmérő növelésével ellensúlyozhatjuk.

Az osztrák Alpokban egy 70/450-es szovjet refraktorral jól láttam csillagokra bontva az M13 és az M3 gömbhalmazok perifériáit, az M64 porósvényét, a "Feketeszem"-et. Lakóhelyemen, ahol ritkaság a 6^m,0-s égbolt, 10–15 cm-es távcső kell mindehhez.

A leírtak alapján remélem, többen is kedvet kapnak egy hegyi túrához. Itt a nyár. A környező országok magashegységeiben már várnak minket a tökéletes éjszakák!

BABCSÁN GÁBOR

M108 UMa	GX	11 ^h 08 ^m ,7	+55°57'
M97 UMa	PL	11 12,0	+55 18
NGC 4605 UMa	GX	12 37,8	+61 53
M3 CVn	GH	13 39,9	+28 38
NGC 5897 Lib	GH	15 14,5	-20 50

Helyreigazítás

A Cassegrain-távcső c. cikkünkben (Meteor 89/4) a képméret helyesen a következő képlettel számítható ki: $k = f \cdot 0,0175 \cdot \alpha$. A k értékek kiszámításánál 0,55 értéket használtunk 5,55 helyett!

Mély-ég ajánlat